

Románok a Nemzeti Múzeumban

— Czakó Elemér az erdélyi műkincsekről. —

Budapest, nov. 18.

A legutóbbi időkben híre járt, hogy a románok a legfőbb kulturintézeinket sem kímélték s távozásuk alkalmából a múzeumokból is vittek el emléktárgyakat. Megkérdeztük erre nézve Czakó Elemér dr. miniszteri tanácsost, a közoktatásügyi minisztérium muzeális osztályának főnökét, aki egyuttal a veszélyeztetett területekről biztosságba helyezett műkincsek miniszteri biztosa.

— Az 1919. év — mondotta a miniszteri tanácsos — a Magyar Nemzeti Múzeum életében nevezetes esztendő. A 117 éves gyűjtemény, melyben a magyarságnak igen jelentékeny szellemi kincse és kultúrvagyona van felhalmozva, kétszer is végveszedelemben forgott. Külső és belső ellenség támadt reá. Egyszer a kommunisták akartak belegázolni, másodszor pedig a románok szerették volna alaposan megdézsmálni. Hála a jó Istennek, még ma is teljes épségben áll.

A románok azon kezdték, hogy egy múzeumi bizottságot küldtek ki erdélyi tanítók, hírlapírók, meg egy iparművészeti iskolai növendékekből összeállítva, akik egyenesen Huszár és Pekár miniszterekkel tárgyaltak afelől, hogy nincsen-e közgyűjteményeinkben Romániából zsákmányolt holmi.

Megnyugtattuk a jó urakat, hogy nincs, de ez nem sokat használt. Hamarosan meggyőződünk igazi szándékuk felől: el akarták vinni az összes erdélyi vonatkozású tárgyakat, sőt mindazt, ami hiányzik nekik, tehát lexikont, szótárakat stb. Ebbeli igényeik biztosítására katonailag megszállták a múzeumokat, levéltárakat és könyvtárakat. Mindenütt erős őrséget helyeztek el.

Követelésüknek nem volt se jogi, se történelmi alapja. Ha közgyűjteményeink igen sok tárgya területi szempontból össze is függ Erdéllyel — mert hiszen a török hódoltság idején a Duna-Tisza között csaknem minden ingó és ingatlan műemlék elpusztult, illetve keletnek s éjszakra vándorolt — de a szellemi tulajdonjog továbbra is a magyarságé, melynek etnikuma teljesen azonos Kolozsvárott és Pozsonyban, Szegeden vagy Kassán egyaránt.

Mosolyogni kellett azokon a listákon, amiket a román *múzeumi szakértők* benyújtottak. Összeirtak lehetőleg mindent, ami fénylik; az összes aranyleleteket, s azonkívül a római „ősök“ emlékeit. Jellemző szakértelmükre, hogy a gyulafehérvári templom szobordisznék gipszmásolataira is benyújtották jogigényüket, nem tudták t. i. a gipszet megkülönböztetni a faragott kőtől és nem tudták, hogy az eredetiek Gyulafehérvárott vannak. Az egyik bizottsági tag elszólása szerint tulajdonképpen azért akarták mindenáron még a magántulajdonban levő erdélyi műkincseket is megszerezni, hogy abból Bukarestben egy Erdélyi Múzeumot alakítsanak.

Mi védekeztünk, a hogyan lehetett. Tudományos és jogi alapon. Eréllyel és vakmerőséggel. Jegyzékkel, nyilatkozatokkal és tiltakozó iratokkal. Maga József királyi herceg, mint kormányzó, személyesen járt el Pekár miniszterrel és velem a szövetséges nagyhatalmak megbízottainál. Sikerült is elérni a *versaillesi legfőbb ötös tanács határozataként, hogy a magyar múzeumok épsége biztosított antant patronátus alatt.*

Ezt a rendelkezést megkapták a román parancsnokok is, mind a mellett Serbescu tábornok szeptember végén azzal állott elő, hogy ha az erdélyi kincseket *önként* ki nem adjuk, akkor elviszi Budapestről az összes lovakat. Képzeltető, mennyire megijedt szegény Bukovszky tanácsos, a ki kénytelen lett volna a személfuvarozástól a temetésig minden közlekedést megszüntetni. Napokig tárgyaltuk a kegyetlen alternatívát. Végre is az antant oldotta meg a kínos helyzetet, nem engedte bántani se a lovakat, se a műkincseket. Ezentul pedig csak egy vegyes-bizottságnak — Schaffroth amerikai kapitánnyal együtt — volt joga a múzeumokban megjelenni.

A románok azonban újabb csselfogásokon törték a fejüket. Mikor október elején olyan indulófélben voltak, még egy erőteljes támadásra szánták el magukat. Egy szép vasárnapi délután, amikor az antant-missziók szünetet tartanak, Diamandi és Mardarescu írott parancsával megjelent Serbescu tábornok a Nemzeti Múzeumban tizenhat teherautót és tekintélyes számú fegyveres különítményt, azonkívül üres ládákat és csomagolóforgácsot is hozott magával. Mindenáron ki akarta követelni az erdélyi kincseket, hogy azokat azonnal vonatra rakhassa.

Fejérpataky főigazgató, *Isoz* főtitkár és jómagam, akit egy román őrnagy katonailag állított elő a vasárnap délután családi köréből kiragadva, teljesen átérteltük a pillanat veszedelmes voltát, de szigorúan kintartottunk a Deák-Ferenc-elv mellett, mely szerint amit elvisznek, azt még visszakaphatjuk, amiről azonban lemondunk, azt nem látjuk többet. A kulcsokat és a jegyzékeket elrejteltük.

— Tessék az ajtókat feltörni, — mondtuk — hurcolják el erőszakkal, a mit el akarnak vinni! Mi nem adunk ki semmit.

A drámai szorongatás látára egész Budapest megmozdult. Egy gyógyszerész rohant a Gólyavárba, a hol *Pekár* szónokolt. A miniszter azonnal félbeszakította a magas politikát s jött eréllyel és lendülettel tiltakozni a magyar kormány nevében. *Huszár* miniszternek egy borbély adott hírt a románok felépéséről. Ismeretlen urak szaladtak és telefonáltak a pártkörökbe s az ántántmissziókhöz védelemért. Mindenki sietett segíteni ahogyan tudott az oszlopos palota baján. Jöttek munkások és csizmás vidékiek, jött a muzeumköruti boltosné és ott termelt *Bánffy* Miklós gróf — nyomottan suitogtak:

— Mit akarnak ezek? Még ehhez is mernek nyulni? Ne engedjük!

A muzeumkertben a gyermekek abbahagyták a játékot, odatolongtak a tárgyalóterem ablakához, lábujhegyen lesték a hangos okáhokat, a minisztert s az izgalomtól hevült tisztviselőket. Egyik kis fiu másnap meg is rajzolta ezt a jelenetet. Ráírta: románok a muzeumban. *Fejérpataky* most is büszke szeretettel őrizi azzal a fényképpel együtt, a mit a románok üres ládáiról csináltatott.

Mert a ládák ezuttal is üresen maradtak. A román kalandnak aként lett vége, hogy *Domanovszky* egyetemi tanár sietett *Pekár*hoz, otthon csak a kegyelmes asszonyt találta, a kiből azonban volt elegendő lelki erő és találékonyság, addig fáradozott, míg rátalált az amerikai misszió vezetőire s őket informálta. Öreg este lett, mire ez megtörtént. De *Bandholz* tábornok és *Lory* ezredes azonnal személyesen megjelentek a Nemzeti Muzeumban, leintették a románokat s a szövetséges nagyhatalmak védelme alá helyezve, lepecsételték azokat a termeket, amelyekből a románok valamit el akartak vinni.

Igy menekültünk meg ezuttal is attól, hogy multunk emlékeiből kifosszanak. Most készülünk a béketárgyalásokra s hisszük, hogy a mit eddig sikerült megvédelmezni, azt ezután is megtarthatjuk.

— Megjegyezte, ugy-e kérem, — mondotta végül *Czakó* lelkesen — hogy a királyi herceg, a miniszter és az összes tisztviselők nagyon szépen viselték magukat, de a legmeghatóbb volt mégis a cinikusnak kikiáltott budapesti közönség együttérzése. Nemhiába, hogy a Nemzeti Muzeumot a fejedelmi kegy hijján a magyarság áldozatkészsége és szeretete hozta össze több mint száz éven át, ez az erő még ma is élő valóság.